

УДК 65.012.8

В.В. МАРКОВ, канд. юрид. наук, Харківський національний університет внутрішніх справ

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНІЙ ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові слова: інноваційні технології, оперативно-розшукова діяльність, кримінальне провадження, передовий досвід, боротьба зі злочинністю

Правоохоронна діяльність завжди була і залишається засадничою для будь-якого цивілізованого демократичного суспільства. Усі етапи розвитку соціуму неминуче призводять до модернізації правоохоронної сфери, а розвиток технологій вимагає від органів внутрішніх справ по-новому підходити до виконання повсякденних обов'язків, регулярно оновлювати методологію створення умов для безпечного існування людей.

Керівництво країни, усвідомлюючи це, постійно приділяє увагу розвитку правоохоронної сфери, створенню умов для її удосконалення. Однією зі знакових подій такого реформування стало набуття чинності новим Кримінальним процесуальним кодексом України, який започаткував нову сторінку розвитку вітчизняної системи кримінальної юстиції. Вказані нововведення можна позначити влучним словом «інновації», під якими здебільшого розуміють зміни чого-небудь встановленого за допомогою нових методів, ідей або продукції [1].

У 2012 р. в Україні було ухвалено низку нормативних актів, які сприятимуть стимулюванню наукової та науково-технічної, інноваційної та інвестиційної діяльності, зокрема, Закони України «Про індустриальні парки» 21.06.2012 р. № 5018-VI, «Про державне регулювання у сфері трансферу технологій» від 02.10.2012 р. № 5407-VI, метою яких є визначення концептуальних засад державного регулювання в інноваційній сфері, формування економічних структурних і організацій-

них основ інноваційної діяльності, створення належної інституціональної бази, забезпечення ефективності упровадження інновацій, створення системи державної підтримки інноваційного розвитку з урахуванням пріоритетів розвитку науки, техніки та інноваційної діяльності, створення сучасного ринку інновацій і технологій, визначення механізму оперативного реагування на зміни в інноваційній сфері [2, с.27–28].

У вересні 2012 р. Кабінетом Міністрів України було ухвалено «Концепцію реформування державної політики в інноваційній сфері». Цим документом започатковано низку реформ, покликаних модернізувати не лише економіку України, але й роботу державного сектору, зокрема, правоохоронних органів. Отже, проблема впровадження інновацій у роботу правоохоронних органів стає все більш актуальною.

Питанням використання інноваційних технологій у боротьбі зі злочинністю присвячені праці таких вчених, як О.М. Бандурка, І.О. Воронов, С.М. Гусаров, М.В. Гуцалюк, В.Ю. Журавльов, В.П. Захаров, М.Ю. Літвінов, О.В. Манжай, С.С. Овчинський, А.Л. Осипенко, Ю.Ю. Орлов, М.М. Перепелиця, С.М. Рогозін, Л.П. Скалозуб, В.П. Шеломенцев, В.В. Шендрик та ін. Тому використання інновацій у діяльності органів правопорядку є особливо важливим елементом для ефективного попередження та розслідування правопорушень, створення умов для недопущення негативних тенденцій у суспільстві, сталого розвитку економіки та політичної стабільності.

Прийняття Кримінального процесуального кодексу ознаменувало низку нововведень. По-перше, відбулося зміщення акцентів у оперативно-розшуковій діяльності з розкриття злочинів на їх попередження. Це дало можливість ефективно легалізувати цілий пласт кримінально значимої інформації шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій, яку раніше можна було використовувати лише з оперативною метою. Крім того, цим нововведенням вдалося зробити невідворотним відхід від такого негативного явища, як показникова система у діяльності міліції.

По-друге, новий запобіжний захід – домашній арешт із застосуванням електронних засобів контролю дозволяє не лише гуманізувати кримінальний процес, але й заощадити державні кошти шляхом вивільнення місць утримання під вартою. Більше того, Міністр внутрішніх справ України В. Захарченко запропонував розглянути питання доцільності введення посад фахівців, які відповідатимуть за впровадження, функціонування та експлуатацію електронних засобів контролю за особами, щодо яких застосовані запобіжні заходи, передбачені новим Кримінальним процесуальним кодексом [3].

По-третє, можливість проведення допиту та впізнання у режимі відеоконференції суттєво спрощує та пришвидшує процес кримінального провадження, а також заощаджує людські та фінансові ресурси, які вивільнюються унаслідок відсутності довготермінових відряджень оперативних працівників та слідчих. Отже, їх можна буде спрямувати на нові більш нагальні ділянки зі складною криміногенною ситуацією.

Вказані інновації наведеними елементами не вичерпуються. Тут можна згадати і скасування такого етапу розслідування, як порушення кримінальної справи, і ущільнення строків кримінального провадження, і фактичне зрівняння у правах сторін захисту та обвинувачення тощо.

Ще одним переломним інноваційним моментом у правоохоронній сфері стало виокремлення у самостійне управління в структурі кримінальної міліції підрозділу, що спеціалізується на боротьбі з високотехнологічним, антисоціальним явищем – кіберзлочинністю. І хоча формування якісного кадрового складу регіональних підрозділів управління ще триває, вже сьогодні можна говорити про здобутки, які дозволили зберегти мільйони гривень фізичним та юридичним особам, припинити низку кримінальних схем з контрафактною продукцією, призупинити темпи розповсюдження дитячої порнографії в мережі Інтернет. За рахунок вказаних заходів вдалося значно підвищити імідж та авторитет нашої країни в світі.

Міністерством внутрішніх справ України нещодавно були підготовлені інноваційні зміни до діючого законодавства. Так, Кабінет Міністрів України схвалив законопроект «Про внесення змін до Закону України «Про основи національної безпеки України» щодо кібернетичної безпеки України». Цим кроком планується вперше у законотворчій практиці України ввести у правовий обіг поняття «кібернетична безпека (кібербезпека)» – стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави в кіберпросторі та «кібернетичний простір (кіберпростір)» – середовище, яке виникає в результаті функціонування на основі єдиних принципів і за загальними правилами інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем.

Фахівці вважають, що прийняття законопроекту закладе правову основу для подальшої нормотворчої діяльності на законодавчому та підзаконному рівні, спрямованої на створення та вдосконалення національної системи кібернетичної безпеки, протидії кібернетичній злочинності тощо.

Важливим елементом побудови правоохоронного відомства європейського зразка є впровадження інновацій у навчальний процес підготовки фахівців.

Так, у Харківському національному університеті внутрішніх справ за визначеною концепцією розпочато роботу Навчально-тренувального центру боротьби з кіберзлочинністю та моніторингу кіберпростору (далі – Центр). Функціонування Центру забезпечується за допомогою спеціальним чином обладнаного комплексу апаратно-програмних та інших засобів, які утворюють імітаційну модель роботи інформаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем в умовах здійснення протиправних дій, та дозволяють відпрацьовувати відповідні заходи реагування правоохоронних органів, а також здійснювати моніторинг українського сегменту мережі Інтернет на предмет наявності протиправного контенту.

Виконання поставлених перед Центром завдань реалізується в мережі Інтернет та у

спеціально створеному середовищі («навчальному кіберпросторі») з декількома побудованими локальними обчислювальними мережами, об'єднаними між собою, точками доступу бездротового зв'язку та можливістю виходу до мережі Інтернет. Кожне робоче місце Центру обладнується двома та більше операційними системами. Для локального та віддаленого доступу до програмних засобів передбачаються різні механізми захисту для різних робочих місць. Окремо встановлюються різні механізми фізичного доступу до внутрішніх частин комп'ютерної техніки, розташованої на робочому місці.

Під час впровадження інновацій не слід забувати й про міжнародний досвід. Завдяки Президентові України Міністерству внутрішніх справ вдалося здійснити прорив у відносинах з таким світовим лідером, як Китайська Народна Республіка, що дозволило запозичити досвід, у тому числі щодо використання нових технологій для протидії правопорушенням, та запропонувати шляхи власного бачення покращення правоохоронної функції на міждержавному рівні [4–6].

Ще одним напрямом використання міжнародного досвіду в умовах обмеженого фінансування правоохоронних органів в Україні може бути розробка спеціалізованого програмного забезпечення для потреб МВС України за американським зразком.

Його суть зводиться до використання інституту угод у кримінальному провадженні. Наприклад, особи, які вчинили окремі категорії злочинів, залучаються ФБР США для розробки інструментарію боротьби з кіберзлочинністю. На цей час у ФБР розроблено спеціальні програми для порівняння зображень з метою виявлення в Інтернеті дитячої порнографії; програми для відстеження серверу, з якого було відправлено те або інше електронне повідомлення або розміщено WEB-сторінку; програми документування сесій чатів; програми для виявлення закодованих стегографічних повідомлень тощо [7, с.486].

Згідно з українським законодавством практику правоохоронців США можна використо-

увати у рамках інституту угоди про визнання винуватості. Згідно ст.472 Кримінального процесуального кодексу у вказаній угоді можуть бути вказані обов'язки підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою. Таким чином, можна зобов'язати підозрюваного чи обвинуваченого, який має досвід програмування, розробити програмне забезпечення для боротьби з кіберзлочинами відповідного напрямку. У подальшому для процесу сертифікації та проведення експертизи даного програмного забезпечення можна залучити ту ж саму особу.

Напрямки розробки спеціалізованого програмного забезпечення можуть бути такими:

- перехоплення вмісту повідомлень або службової інформації цільового об'єкту;
- дослідження даних, у тому числі виявлення закодованих стегографічних повідомлень, порівняння ідентифікованих та ідентифікуючих об'єктів, зокрема зображень з метою виявлення в Інтернеті дитячої порнографії;
- фіксація інтелектуальних слідів вчинення злочину, у тому числі документування сесій чатів та інших подібних сервісів;
- робота із сервісами Інтернет щодо збирання інформації для потреб попередження та розслідування злочинів;
- відстеження серверу, з якого було відправлено те або інше електронне повідомлення, або розміщено WEB-сторінку;
- спілкування;
- активна дія на цільовий об'єкт [8, с.439].

Отже, інновації – це запорука розвитку правоохоронного відомства, інструмент, який стає реальною зброєю у боротьбі зі злочинністю. Саме тому на важливості використання інновацій у роботі міліції постійно наголошує керівництво Міністерства внутрішніх справ, особливо у контексті реформування правоохоронної системи України.

ЛІТЕРАТУРА

7. The Concise Oxford English Dictionary (Eleventh Edition).

8. Звернення Президента України до Верховної Ради України VII скликання «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році». – К. : НВЦ «Пріоритети», 2012. – 74 с.

9. Захарченко В. Кожен міліціонер повинен знати вимоги нового КПК / Віталій Захарченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/787646>.

10. Сьогодні у Міністерстві внутрішніх справ України відбулась зустріч представників правоохоронних органів Китаю та України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/666974>.

11. Міністр внутрішніх справ Віталій Захарченко перебуває у КНР з робочим візитом [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/773529>.

12. Сергій Лекарь: «МВС України зацікавлене у розвитку співробітництва з Китаєм» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/773529>.

13. Макнамара Д. Секрети комп'ютерного шпionaжа: Тактика и контрмеры / Д. Макнамара ; пер с англ. ; под ред. С. М. Молявко. – М. : БИНОМ. Лаборатория знаний, 2004. – 536 с.

14. Манжай О. В. Використання програмного забезпечення для провадження окремих слідчих дій та оперативно-розшукових заходів / О. В. Манжай, А. В. Вінаков // Форум права. – 2012. – № 2. – С. 437–441 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-2/12movorz.pdf>.

Марков В. В. Роль інноваційних технологій у сучасній правоохоронній діяльності / В. В. Марков // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 651–654 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13mvvcpd.pdf>

Проаналізовано роль інновацій у забезпеченні ефективної роботи правоохоронних органів. Враховано вимоги нового Кримінального процесуального кодексу; наведено приклади. Запропоновано використовувати досвід США щодо розробки спеціалізованого програмного забезпечення для боротьби зі злочинністю.

Марков В.В. Роль инновационных технологий в современной правоохранительной деятельности

Проанализирована роль инноваций в обеспечении эффективной работы правоохранительных органов. Учтены требования нового Уголовно-процессуального кодекса; приведены примеры. Предложено использовать опыт США в разработке специализированного программного обеспечения для борьбы с преступностью.

Markov V.V. The Role of Innovations in Modern Law-Enforcement Activity

The role of innovations is analyzed in providing of effective work of law enforcement authorities. The requirements of the new Criminal Code of Practice are taken into account; examples are demonstrated. It is suggested to use experience of the USA in relation to development of the specialized software for a fight against criminality.